

IQTISODIY SOHADA XAVF (RISK) TUSHUNCHASI VA UNGA BO'LGAN ZAMONAVIY QARQSHLAR.

Ro'zmetov Ro'zmat Botirovich -

TTA Urganch filiali "Ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

+998 94 111 32 32

rozmetov88@inbox.ru

Annotatsiya. *Maqola bugungi kunda insoniyat hayotida alohida ahamiyatga ega bo'lgan iqtisodiy sohada xavf masalasiga bag'ishlangan. Mavzu doirasida vatanimiz tadqiqotchilari bilan bir qatorda chet ellik asarlari chuqur taxlil qilingan.*

Kalit so'zlar: *Ijtimoiy-iqtisodiy xavf (risk) intellektual salohiyati, xavfni o'lchovi, kompaniya, ishlab chiqarish, moliyaviy operatsiyalar.*

Annotation. *The article is devoted to the issue of danger in the economic sphere, which today is of particular importance in the life of mankind. Within the framework of the topic, the works of foreign scientists, along with researchers from our homeland, have been deeply conceived.*

Keywords: *Socioeconomic risk, intellectual potential, risk measurement, company, production, financial operations.*

Kirish. XXI-asr postindustrial sivilizatsiya davri bo'lib, chuqur o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda. Bu asr o'ziga xos fazilatlar bilan ajralib turadi va uni insoniyat tsivilizatsiyasining turli sohalarida o'zgarishlar va ixtirolar davri deb ta'riflash mumkin. Bu o'zgarishlarning zamirida inson va uning intellektual salohiyati turadi. Bugungi kunda insoniyatning "tsivilizatsiyalar to'qnashuvi" sharoitida bir madaniyatning boshqa madaniyatga o'tishi, insonning istaklari va hayot sifatini oshirishga qaratilgan sa'y-harakatlariga asoslanadi. XXI-asr insoniyat uchun foydali va zararli ta'sirga tomonlarga limmolib hisoblanadi. Jamiyatdagi tub o'zgarishlar bir qancha xavf va tahdidlarni (Ijtimoiy-ma'naviy, iqtisodiy, termo-yadroviy, biogenetic va injnening, ekologik, ekzistensial va terroristik) zararli tarzda keltirib chiqardi. Axborotlashgan dunyoda globallashuvning asosi hisoblanadi. Bu jamiyat odamlarga uzoqdan muloqot qilish imkoniyatini beradi. Bu jamiyat nafaqat ma'lumotlar almashinuvi, xizmat ko'rsatish va bilimlarni tarqatish, balki xavf, tahdid, tartibsizlik, ilimsizlik va ishonchsizlik bilan ham tavsiflanadi.

Asosiy qism. Biz maqolada bugungi kunda insoniyat hayotida katta ahamiyatga ega bo'lgan iqtisodiy sohada xavf-xatar masalasiga to'xtalib o'tamiz.

Ho'sh Iqtisodiy sohada xavf (risk) tushunchasi bu nima va jamiyat hayotida qanday ahamiyatga ega?. Iqtisodiy sohada xavf (risk) tushunchasi sug'urta va fond bozori faoliyatini tartibga soluvchi me'yoriy asos bo'lib xizmat qiladi. Iqtisodiyot sohasida risk g'oyasi ko'pincha risk so'zi bilan ishlatiladi. Iqtisodiy xavf - bu ma'lumotlarning etarli

emasligi sababli noaniqlikdan kelib chiqadigan tijorat va ishlab chiqarish faoliyatidagi yo'qotishlar va zararlar potentsialini anglatadi. Bunday sharoitda tadbirkor bir qator muqobil variantlardan eng ishonchli variantni tanlashi, uni maqbul xavf darajasidan kelib chiqib baholashi kerak. Buni quyidagicha tushuntirish mumkin¹⁵: Axborot jamiyatining asosiy ustuni axborotdir. Binobarin, yetarlicha ma'lumotlar yoki keng qamrovli tahlilga ega bo'lmagan ma'lumotlar tadbirkorning potentsial natijalarini yashirishi mumkin. O'zining "Moliyaviy menejment" kitobida E.S. Stoyanov. Risk g'oyasini quyidagicha ta'riflaydi: "Xavf - kutilayotgan natijaga nisbatan yo'qotish yoki daromadning kamayishi ehtimoli". Kutilgan natija yaxshi; shunga qaramay, uning ma'nosi daromadning yo'qolishi yoki kamayishi koeffitsienti bilan aniqlanadi P.G Grabovyy. U o'zining "Zamonaviy biznesdagi tavakkalchilik"¹⁶ nomli nashrida bu fikrni quyidagicha yoritadi: "Xavf" deganda kompaniyaning ma'lum ishlab chiqarish va moliyaviy operatsiyalar tufayli daromadni yo'qotishi yoki qo'shimcha xarajatlarga duchor bo'lishi yoki ma'lum bir qismini yo'qotishi mumkinligi tushuniladi. uning resurslaridan.

Ko'pgina ta'riflar ijtimoiy xavfni o'lchovi sifatida falsafasi bilan bog'laydi¹⁷. Riskni baholash uchun hodisaning yuzaga kelish ehtimolini toifalarga bo'lish amaliyoti L. Lopez tomonidan o'zining "Xavf, noaniqlik va foyda" nashrida o'rnatildi¹⁸. U "xavf" g'oyasini tushuntirganda, u xavf tushunchasini o'z ichiga olgan boshqa ta'riflarga, jumladan, O. Renn esa, odamlar va jamiyat uchun mumkin bo'lgan xavflarni aniqlashga ishora qildi¹⁹.

Xuloisa. Xavf zamonaviy jamiyatning barcha jabhalarini qamrab olganligi sababli, u individual hayotni ham, jamiyatning jamoaviy mavjudligini ham sezilarli darajada o'zgartiradi. Binobarin, ijtimoiy-falsafiy tadqiqotda asosiy masala xavfning paydo bo'lishi va kuchayishi, uning salbiy ta'sirini yumshatish strategiyalarini o'rganish bilan bir qatorda iqtisodiy sohadagi risklarnin tahlil qilash bugungi kunnin eng dolzarb masalasidir, Ayniqsa hozirgi vaqtda xavf tushunchasi nafaqat jismoniy shaxslarni, balki kichik, o'rta va yirik xo'jalik yurituvchi sub'ektlarni (ishchilar, talabalar, oilalar), jamoalar, tashkilotlar, muassasalar, ijtimoiy tuzilmalar, mahalliy aholi va butun dunyo hamjamiyatini qamrab oladi.

¹⁵ Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. - М., 2000. С. 431-432.

¹⁶ Грабовый П.Г., Петрова С.Н., Полтавцев С.И. и др. Риски в современном бизнесе-М.: Изд-во «Алане», 1994. С. 15.

¹⁷ Jungermann H. & Slovic P. Psychologie der Kognition und die Evolution von Risiko // G. Bechmann (Hg.). Risiko und Gesellschaft, Opladen, 1990.

¹⁸ Lopez L.L. Between Hope and Fear: The Psychology of Risk // Advances in Experimental Social Psychology. 1987. V. 20. P. 255-295.

¹⁹ Renn O. Risk Analysis: Scope and Limitations. In: H. Otway and M. Peltu (eds.), Regulating Industrial Risks: Science, Hazards and Public Protection. - London, 1985. P. 111-127.